

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради університету
27 грудня 2023 року,
протокол № 7

Ректор, голова вченої ради університету,
доктор юридичних наук, професор

_____ Олег ОМЕЛЬЧУК

_____ 2023 року

М.П.

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ЗАГАЛЬНА І ПРОФЕСІЙНА ПСИХОЛОГІЯ»
для підготовки на першому (освітньому) рівні
здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавра
із спеціальності 081 Право
галузі знань 08 Право

м. Хмельницький
2023

РОЗРОБНИК:

Доцентка кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання, кандидатка психологічних наук, доцентка
25 серпня 2023 року

Оксана ГУМЕНЮК

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання
27 серпня 2023 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри, доктор філософських наук, професор
27 серпня 2023 року

Леонід ВИГОВСЬКИЙ

Декан юридичного факультету, кандидат юридичних наук
30 серпня 2023 року

Віктор ЗАХАРЧУК

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
20 грудня 2023 року, протокол № 3.

Перша проректорка, голова методичної ради університету, кандидатка наук з державного управління, доцента
21 грудня 2023 року

Ірина КОВТУН

1. Опис навчальної дисципліни

1.	Шифр і назва галузі знань	– 08 Право
2.	Код і назва спеціальності	– 081 Право
3.	Назва спеціалізації	– спеціалізація не передбачена
4.	Назва дисципліни	– Загальна і професійна психологія
5.	Тип дисципліни	– вибіркова
6.	Код дисципліни	– В.С.Г.2.1.13
7.	Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	– перший
8.	Ступінь вищої освіти, що здобувається	– бакалавр
9.	Курс / рік навчання	– другий
10.	Семестр	– другий
11.	Обсяг вивчення дисципліни:	
	1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	– 2,5 / 75
	2) денна форма навчання:	
	аудиторні заняття (годин)	– 50
	% від загального обсягу	– 75
	лекційні заняття (годин)	– 16
	% від обсягу аудиторних годин	– 49
	семінарські заняття (годин)	– 18
	% від обсягу аудиторних годин	– 51
	самостійна робота (годин)	– 41
	% від загального обсягу тижневих годин:	
	аудиторних занять	– 2
	самостійної роботи	– 2
	3) заочна форма навчання:	
	аудиторні заняття (годин)	– 12
	% від загального обсягу	– 20
	лекційні заняття (годин)	– 10
	% від обсягу аудиторних годин	– 90
	семінарські заняття (годин)	– 2
	% від обсягу аудиторних годин	– 10
	самостійна робота (годин)	– 63
	% від загального обсягу	– 80
12.	Форма семестрового контролю	– залік
13.	Місце дисципліни в логічній схемі:	
	2) супутні дисципліни	– Н.С.Г. 1.1.1 Філософія, Н.П.Ф. 1.3.1.8 Організація судових та правоохоронних органів
	3) наступні дисципліни	– В.С.Г.2.1.7. Етика (загальна і професійна), В.С.Г.2.1.9. Соціологія
14.	Мова вивчення дисципліни	– українська.

2. Заплановані результати навчання

<p style="text-align: center;">Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:</p>
<p style="text-align: center;">1. Знання <i>(здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо)</i></p>
1.1) відтворювати визначення понятійно-термінологічного апарату психології загальної і професійної;
1.2) відтворити історію розвитку і основний зміст предмету психології загальної і професійної;
1.3) описувати об'єкт, предмет і методи психології загальної і професійної;
1.4) впорядковувати особливості знань про психічні процеси, стани та властивості адаптовано до юридичної діяльності;
1.5) встановлювати зв'язок між галузями професійної (юридичної) психології;
1.6) визначати психологічні особливості неповнолітніх правопорушників.
<p style="text-align: center;">2. Розуміння <i>(здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань)</i></p>
2.1) виділяти психологічні механізми пізнавальних процесів особистості юриста, умови їх розвитку;
2.2) асоціювати з теоретичними положеннями практичне застосування знань з психології;
2.3) пояснити різницю між темпераментом і характером особистості;
2.4) класифікувати види пізнавальних процесів особистості;
2.5) описувати стадії розвитку особистості;
2.6) оцінювати актуальні проблеми психології загальної і професійної;
<p style="text-align: center;">3. Застосування знань <i>(здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач)</i></p>
3.1) виявити зв'язок між актуальними проблемами соціальної психології (психологія великих і малих соціальних груп, психологія спілкування, психологія конфлікту);
3.2) оцінювати психологічні чинники, що визначають особливості поведінки в різних ситуаціях психологічного життя;
3.3) застосовувати знання психології поведінки в конфліктних ситуаціях;
3.4) використовувати у практичній діяльності особливості прояву індивідуально-типологічних властивостей особистості юриста;
3.5) застосовувати соціально-психологічні основи в юридичній діяльності;
3.6) вибирати дієві психологічні прийоми при проведенні допиту.
<p style="text-align: center;">4. Аналіз <i>(здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних)</i></p>
4.1) визначати проблемні питання теорій розвитку особистості;
4.2) оцінювати власний психологічний тип особистості;
4.3) визначати тип власний темпераменту і акцентуації характеру;
4.4) виділяти чинники продуктивності пам'яті;
4.5) визначати особливості психології слідчих дій;
4.6) оцінювати умови формування соціально адаптованої поведінки особистості.

5. Синтез <i>(здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю)</i>
5.1) упорядковувати соціально-психологічні основи психології;
5.2) проектувати відтворення психолого-педагогічної культури спеціалістів, яка необхідна в юридичній діяльності;
5.3) планувати розвиток власних пізнавальних процесів;
5.4) пропонувати прийоми подолання конфліктних емоційних станів;
5.5) розробляти умови успішного виступу перед аудиторією;
5.6) класифікувати типи злочинів, злочинців та злочинних груп.
6. Оцінювання <i>(здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі)</i>
6.1) вибирати ефективні психологічні методи і прийоми вирішення конфліктних ситуацій;
6.2) пояснювати соціально-психологічну структуру особистості;
6.3) аргументувати актуальність розуміння категорій правової психології;
6.4) узагальнювати актуальні проблеми психології юридичної праці;
6.5) пояснювати психологічну характеристику судової діяльності при розгляді цивільних справ;
6.6) узагальнювати психологічну характеристику судової діяльності при розгляді кримінальних справ.
7. Створення (творчість) <i>(здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багатовимірності та альтернативності сучасної культури)</i>
7.1) створювати сприятливий соціально-психологічний клімат у колективі;
7.2) пропонувати ефективні шляхи використання і розвитку своїх інтелектуальних ресурсів;
7.3) складати картографію конфлікту;
7.4) генерувати ефективні прийоми прояву емоцій і почуттів в юридичній діяльності;
7.5) розробляти та застосовувати ефективні стилі вирішення конфліктів;
7.6) планувати та застосовувати прийоми розвитку комунікативних здібностей.

3. Програма навчальної дисципліни

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ І СИСТЕМА ПСИХОЛОГІЇ (ЗАГАЛЬНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ)

Історія розвитку психології. Психологія як наука про душу у вченнях древньогрецьких філософів: Аристотель: душа не безплотна сутність, а спосіб організації живого тіла та його поведінки; Платон: душа – як поєднання вічних ідей. Предмет психології в епоху середньовіччя: вчення Ф.Аквінського, Р.Бекона. Німецький філософ, психолог і фізіолог В.Вундт як засновник експериментальної психології.

Виникнення наукових напрямів психології: психоаналіз, біхевіоризм, гуманістична психологія, гештальт-психологія, когнітивізм. Психологія як наука про механізми і закономірності психіки. Галузі психології та її зв'язок з іншими науками.

Історія розвитку юридичної психології. Об'єкт юридичної психології: особистість, як свідомий індивід, що має певний соціальний статус і виконує конкретні соціальні функції у системі «людина – суспільство – право». Предмет юридичної психології: психологічні особливості правового опосередкування поведінки особистості (групи) у сфері правової дійсності. Юридична психологія як галузь психологічної науки, яка вивчає механізми і закономірності психічної діяльності людей у сфері відносин, що регулюються правом. Завдання юридичної психології: науковий синтез юридичних, психологічних та соціально-психологічних знань; розкриття психологічної сутності фундаментальних понять та категорій права; вивчення методологічних та теоретичних основ юридичної психології; розробка методик теоретичних та прикладних досліджень у галузі юридичної психології; створення професіограм юридичних професій; розробка методики профорієнтації та профвідбору юристів; дослідження психологічних чинників ефективності правових норм та розробка психологічних основ щодо нормативної регуляції різних правовідносин; психологічне дослідження особистості злочинця, розкриття мотивації злочинної поведінки; розробка методів та заходів психологічного впливу з метою викриття злочинців; дослідження психологічних закономірностей різних видів професійної юридичної практики; розробка соціально-психологічних основ профілактики злочинів; дослідження психологічних закономірностей діяльності виправно-трудова закладів з розробки системи заходів по виправленню і перевихованню засуджених.

ТЕМА 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ І МЕТОДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "ЗАГАЛЬНА І ПРОФЕСІЙНА ПСИХОЛОГІЯ"

Методологія як система принципів і способів організації і побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему. Структура методологічного знання: рівень філософської методології; рівень загальнонаукової методології; рівень конкретно-наукової методології; рівень процедур і методик дослідження.

Методика як система методів і процедур, що застосовується у юридичній діяльності. Метод як спосіб досягнення якої-небудь мети, вирішення конкретного завдання, сукупність прийомів і операцій практичного чи теоретичного засвоєння дійсності. Класифікація методів. Основні методи дослідження: спостереження, експеримент, тестування опитування, аналіз продуктів діяльності.

Метод спостереження як цілеспрямоване вивчення явища або особи без зміни умов. Класифікація видів спостереження: довільне, мимовільне, відкрите, скрите, включене, невключене, структуроване, довільне. Характеристика методу експерименту, що пов'язаний із зміною умов, в яких визначається певна залежність залежної зміни від незалежної. Лабораторний та природний експерименти. Тест як стандартизована проба. Види тестів: опитувальники, проєктивні, із завданням. Метод опитування. Види опитування: письмове, усне, телефонне.

ТЕМА 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "ЗАГАЛЬНА І ПРОФЕСІЙНА ПСИХОЛОГІЯ"

Донауковий та науковий періоди розвитку психології. Загальні та одиничні завдання юридичної психології. Предмет юридичної психології як вивчення психічних явищ, механізмів і закономірностей особистості, що проявляються у сфері дії права. Історичний розвиток юридичної психології: аналіз ідей Сократа, Платона, Аристотеля, Г.Гросса, Ч.Ломброзо, І.Т. Посошкова, М.М.Щербатова, І.Н.Холчева, Є.М.Кулішера, В.Штерна тощо.

Система юридичної психології як логічне розташування проблем і питань, що вивчаються нею і які відображають її рівень розвитку, тенденції і перспективи. Система юридичної психології: загальні питання (предмет, система, методи); правова психологія (психологія нормативно-правової регуляції); кримінальна психологія (психологія злочинності і особистості злочинця); судова психологія (психологія слідчої і судової діяльності); виправна психологія (психологія виправлення і перевиховання правопорушників). Методологічні основи і методи юридичної психології.

ТЕМА 4. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ

Спілкування як важлива соціально-психологічна основа юридичної психології. Спілкування як складний багатоплановий процес встановлення та розвитку контактів між людьми, який обґрунтований потребами спільної діяльності і поєднує у собі обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння іншої людини. Характеристика і зміст спілкування. Механізми спілкування: ідентифікація, емпатія, рефлексія.

Ділове спілкування як процес взаємозв'язку та взаємодії, у якому виникає обмін діяльністю, інформацією та досвідом, вирішення конкретної проблеми або реалізація певної мети. Пряме та опосередковане ділове спілкування. Відмінності ділового спілкування від неформального (побутового). Форми ділового спілкування: ділова бесіда; ділові переговори; ділові наради; публічні виступи.

Культура спілкування та її складові: комунікативні установки, психологічні знання та вміння. Особливості підготовки до виступу: вибір теми, врахування складу аудиторії, особистісний, пізнавальний та емоційний контакт. Початок виступу. Прийоми завоювання та підтримування уваги аудиторії. Механізми виникнення мимовільної та довільної уваги. Звернення до слухача. Темп мовлення. Зоровий контакт. Завершення виступу.

ТЕМА 5. ПСИХОЛОГІЯ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

Сутність ділового спілкування. Характеристика ділового спілкування: партнер є значущою особистістю; людей в діловому спілкуванні відрізняє взаєморозуміння з питань справи; продуктивне співробітництво – основне завдання ділового спілкування. Особливості вертикальної (від керівника до підлеглих) та горизонтальної (між колегами) комунікації. Психологічні та етичні норми та принципи ділового спілкування.

Етапи формування ділового спілкування: встановлення психологічного контакту, передача інформації; обґрунтування своєї позиції; вихід з контакту. Види питань у діловому спілкуванні: переломні, риторичні, відкриті, закриті. Особливості постановки питань (відкриті бажано ставити в середині розмови, закриті в кінці або на початку). Специфіка застосування "Ви" – підходу. Вербальні та невербальні засоби спілкування.

Бесіда як форма спілкування між людьми. Поняття про бесіду як таку форму спілкування, що застосовується з метою обміну думками, інформацією, почуттями. Види бесід, їх характеристика: ритуальні (в яких люди спілкуються дотримуючись певних вербальних правил та норм поведінки (етикету), що встановилися в тієї чи іншої спільності); глибинно-особистісні (відбивають спілкування з близькими нам людьми – рідними, коханими, дітьми). Види ділових бесід: інформаційні, бесіди в конкурентній ситуації, бесіди "під тиском

співрозмовника”, бесіди з метою викладу своєї позиції. Функції ділових бесід: обмін інформацією; формування перспективних заходів і процесів; контроль і координація вже розпочатих дій; взаємне спілкування під час вирішення актуальних справ; підтримка ділових контактів на рівні виробничих підрозділів, регіонів, держав; пошук, вилучення, оперативна розробка робочих ідей; стимулювання людської думки в новому напрямку; розв’язання етичних проблем, що виникли в ході спільної діяльності).

Поняття про індивідуальну бесіду як діалог двох співрозмовників що значущі один для одного і прагнуть до досягнення результату певної бесіди, передача інформації, аргументування, спростування доказів співбесідника, прийняття рішення – їх характеристика.

Підготовка до бесіди як умова її результативності. Встановлення контакту в бесіді. Види контакту: інтелектуальний, епізодичний, постійний, неусвідомлений та усвідомлений, поверховий, глибинно-особистісний, вербальний. Уміння орієнтуватися в ситуації і людях. Характеристика основних абстрактних типів співрозмовників.

Збори як форма колективного спілкування. Цілі промовців на зборах: інформувати, переконати, розважити. Правила підготовки публічного виступу.

Дискусія – як така форма колективного обговорення, метою якої є з’ясування істини через співставлення різних поглядів, знаходження правильного рішення проблеми. Три етапи організації дискусії: підготовчий, основний та заключний. Вибір теми дискусії. Тривалість дискусії. Психологічні умови досягнення ефективності ведення дискусії. Відмінності дискусії як форми колективного обговорення від полеміки та диспуту.

ТЕМА 6. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Конфлікт як соціально-психологічна основа юридичної діяльності. Конфлікт як зіткнення інтересів, думок, оцінок, емоцій або дій людини, що вступили у взаємодію. Конфліктні ситуації, їх види (об’єктивно-цілеспрямовані, об’єктивно-нецілеспрямовані, суб’єктивно-цілеспрямовані, суб’єктивно-нецілеспрямовані). Класифікація конфліктів (за характером виявлення, по цільовій спрямованості, в залежності від кількості людей, які вступають у конфлікт). Аналіз схеми розвитку конфлікту. Правила попередження конфліктів. Конструктивні та деструктивні конфлікти.

Внутрішньоособистісний конфлікт як розв’язання проблемних питань особистості. Теорії виникнення та способи вирішення внутрішньоособистісних конфліктів.

Міжособистісні конфлікти. Причини конструктивних конфліктів в організації: незадоволеність оплатою; несприятливі умови праці; недоліки в організації праці; невідповідність прав і обов’язків; незручний графік роботи; прогалини в технології; низький рівень дисципліни. Причини деструктивних конфліктів: неправильні дії керівника; неправильні дії підлеглих; неправильні дії керівника і підлеглих.

Сімейні конфлікти, причини їх виникнення та методи подолання.

Міжособистісні стилі розв’язання конфліктів: конкуренція, співробітництво, ухилення, пристосування, компроміс. Структурні методи розв’язання конфліктів: своєчасне роз’яснення вимог щодо результатів та дії людини або колективу; застосування координаційного механізму; загальноорганізаційні комплексні цілі; система винагород. Особливості самостійного розв’язання конфліктів. Методи розв’язання конфліктів за допомогою посередника: метод “виходу емоцій”, метод “емоційного компенсування”, метод “авторитетного третього”, метод “відкритої агресії”, метод “обміну позиції”, метод “примусового слухання”, метод “розширення духовного горизонту”. Картографія конфлікту.

ТЕМА 7. МИСТЕЦТВО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ ЯК НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ЮРИСТА

Прогнозування конфлікту як вивчення індивідуально-психологічних особливостей співробітників; знання і аналіз ранніх симптомів прихованого конфлікту на стадії виникнення конфліктної ситуації. Попередження конфлікту як поглиблений аналіз причин і

чинників виникнення конфлікту, вживання заходів до їх нейтралізації. Регулювання конфлікту як визнання конфлікту реальності конфлікту, нагадування про дотримання коректності у взаємостосунках, використання усіх технологій впливу. Вирішення конфлікту як використання одного із способів подолання – адміністративного чи педагогічного.

Типи переговорів та способи їх проведення. Концепція ведення переговорів при врегулюванні конфліктів у сфері ділових відносин: дистрибутивні; інтегративні; переговори щодо структурування відносин; переговори внутрішньоорганізаційні.

Вирішення конфлікту – це цілеспрямований, обумовлений об'єктивними законами вплив на його динаміку в інтересах розвитку або порушення цієї соціальної системи, до якої може бути віднесений даний конфлікт. Стимулювання конфлікту як вид діяльності суб'єкта, спрямований на провокацію, виклик конфлікту. Технології урегулювання конфлікту: інформаційні; комунікативні; соціально – психологічні; організаційні. Алгоритм управління конфліктом.

Процес управління конфліктами як цілеспрямоване регулювання соціальних взаємин у відповідності з об'єктивними законами. Конфлікти на підприємстві як конфлікти, що виникають у системі соціальної взаємодії об'єктів та суб'єктів управління.

ТЕМА 8. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

Поняття “особистість”. Особистість як соціальна якість. Динамічні якості особистості (цілі, інтереси, установки, цінності). Особистість як системна, соціальна якість, що набувається в предметній діяльності і спілкуванні. Індивід як окремих представник людського суспільства. Головна характеристика властивостей індивіда – залежить від спадковості. Індивідуальність як неповторне поєднання психологічних особливостей людини, що складають її своєрідність, відмінність від інших людей. Особистість як людина, що живе і діє в певних суспільно-історичних умовах, посідає певне місце в суспільстві і характеризується свідомістю. Індивідуально-типологічні якості особистості що розглядає загальна психологія. Структура особистості: біологічне (вроджене) та соціальне (визначає ставлення особистості до зовнішнього середовища).

Проблема особистості в соціальній психології. Особистість як стійка система соціально-значущих рис людини, зумовлених її включенням до системи суспільних відносин і сформованих у процесі спільної діяльності і спілкування з іншими людьми. Проблема соціалізації індивіда (філогенез та онтогенез соціалізації). Три головні етапи соціалізації індивіда від дитини до зрілої особистості (за Н.В.Андреєнковою): первинна, або соціалізація дитини; маргинальна (проміжна, або псевдостійка), соціалізація підлітка; стійка, що означає перехід від юності до зрілості, тобто від 17-18 до 23-25 років. Складові соціалізації як єдиного процесу (за Є.В.Соколовим): гуманізація; соціальна адаптація; інтеграція особистості. Соціалізація як процес входження індивіда до різних спільностей, колективів і груп людей на підставі засвоєння норм, ідеалів, цінностей шляхом виховання і навчання. Соціальна діяльність (праця, спілкування, пізнання, гра, навчання) як головний чинник соціалізації. Стадії первинної та вторинної соціалізації.

Соціально-психологічна структура особистості, як проміжна між соціальною і психологічною, що дає можливість синтезувати в собі ці рівні детермінації людської діяльності.

Тема 9. ЗАГАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАГАЛЬНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Темперамент як індивідуально-своєрідна ознака психіки, що визначає динаміку психічної діяльності незалежно від її змісту, мети. Залежність темпераменту від характеру психічної діяльності: 1) швидкість виникнення психічних процесів і їх стійкість; 2) психічний темп і ритм; 3) інтенсивність психічних процесів; 4) спрямованість психічної діяльності на певний об'єкт (прагнення людини до спілкування з іншими людьми, на самого себе, на свої ідеї і образи). Характерні особливості темпераменту.

Поняття про типи нервової системи (за І.Павловим): 1) сильний, неврівноважений (з домінуванням процесів збудження); 2) сильний, врівноважений, рухливий; 3) сильний, врівноважений, інертний; 4) слабкий. Вчення Кречмера, Шелдона про темперамент (темперамент залежить не від фізіологічних ознак нервової системи, а від загальної конституції організму, зовнішніми показниками якого є тілобудова).

Значення темпераменту у трудовій і навчальній діяльності людини. Поняття про характер як сукупність індивідуально-своєрідних ознак, що проявляються у типових для особистості способах діяльності, визначаються у типових обставинах і характеризуються відношенням особистості до цих обставин.

Історія вчення про характер. Акцентуації характеру як крайні варіанти норми, коли окремі риси характеру надмірно виражені. Формування характеру. Спадковість і характер. Характер і темперамент. Характер і діяльність. Поняття про пізнавальні процеси особистості. Структура пізнавальної сфери особистості.

Відчуття як здатність сприймати властивості зовнішнього світу за допомогою органів чуття. Види відчуттів: пропріоцептивні (сигнал від мускулів та зв'язок який інформує про рух і положення тіла: відчуття рівноваги); інтероцептивні (ті, що не можна зрозуміти за допомогою зовнішніх рецепторів: біль, жаль, смуток); екстероцептивні (відображення що мають своїм об'єктом властивості зовнішнього середовища).

Сприймання (перцепція) як процес відображення предметів і явищ об'єктивної дійсності що діють на органи чуття в даний момент. Основні відмінності відчуття і сприймання. Особливості сприймання: цілісність (сприймання добуває образи, заповнює відчуття досвідом); структурність; константність; осмисленість (виділення фігури з фону); апперцепція (залежність сприймання від попереднього досвіду). Види сприймання: 1) сприймання простору, сприймання руху (відображає зміни положення, яке об'єкти займають у просторі); 3) сприймання часу (пов'язане з фізичним процесом, не має аналізатора).

Пам'ять як пізнавальний процес особистості. Процеси пам'яті: запам'ятовування, збереження, забування і відтворення. Класифікація видів пам'яті: 1) за характером активності; 2) за характером цілей діяльності; 3) за тривалістю запам'ятовування та збереження. Аналіз факторів продуктивності пам'яті. Розвиток пам'яті.

Поняття про мислення як опосередковане, узагальнене відображення дійсності завдяки якому індивід виділяє істотні ознаки предметів і явищ і розкриває їх взаємозв'язки. Форми мислення: 1) поняття (думка, у якій відтворені загальні, суттєві та відмінні ознаки предметів і явищ дійсності); 2) судження (відтворення зв'язків між предметами і явищами дійсності або між їх ознаками). Види суджень: загальні, часткові, одиничні. Види мислення: теоретичне (понятійне, образне); практичне (наочно-дійове, наочно-образне); словесно-логічне; інтуїтивне; логічне. Індивідуальні особливості мислення: самостійність, швидкість, гнучкість. Стили мислення: синтетичний, ідеалістичний, прагматичний, аналітичний, реалістичний.

ТЕМА 10. ЕМОЦІЇ І ПОЧУТТЯ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Емоції як психічний процес імпульсивної регуляції поведінки, заснований на чуттєвому відтворенні потреб значущості зовнішніх впливів. Особливості емоційного сприйняття об'єкту. Первинні емоції: радість, гнів, страх, здивування. Емоційні якості особистості: емоційна реактивність, збудливість, афективність, емоційна стабільність, загальний емоційний тонус, сила емоційних реакцій – експресивність. Прості і складні емоції.

Види емоцій: емоційний тон відчуття; емоційний відгук; настрої; конфліктні емоційні стани: стрес, афект, фрустрація. Емоційний тон відчуття як ставлення до якості відчуття. Емоційний відгук як оперативна емоційна реакція на зміни середовища. Настрої як ситуативно обумовлений стійкий емоційний стан, що підсилює або послаблює психічну діяльність. Стрес як нервова – психічна перенапруга, що викликана зверхсильним впливом. Афект як надмірна нервова – психічна перенапруга, що проявляється у тимчасовій дезорганізації свідомості. Фрустрація як конфліктний заперечувально – емоційний стан, що

виникає у зв'язку з крахом надій. Почуття як прояв вищих емоцій та емоційна форма відтворення соціально значущих явищ. Види почуттів: практичні, моральні, естетичні, інтелектуальні.

Загальні закономірності емоцій і почуттів: узагальненість, контрастність, сумація, компенсаторність, взаємовплив амбівалентних почуттів, психосоматична кореляція.

ТЕМА 11. ПСИХОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ ПРАЦІ

Психологія юридичної праці як розділ юридичної психології, що досліджує психічні закономірності правоохоронної діяльності, розробляє психологічні засади професіограм юридичних професій, стилю та керівництва правоохоронної діяльності. Головне завдання психології юридичної праці: виявлення раціонального співвідношення між особистістю та вимогами, які диктує професія.

Соціальна, реконструктивна, комунікативна, посвідчувальна, організаційна та пошукова сторони професіограми юридичних професій. Аналіз професіограми судді, слідчого, адвоката, прокурора, експерта-криміналіста, юрисконсульта.

Особливості формування особистості юриста у вищому навчальному закладі. Етапи організаційного процесу підготовки юриста: профорієнтація, профпропаганда, профвідбір.

ТЕМА 12. ПРАВОВА ПСИХОЛОГІЯ

Правова психологія як розділ юридичної психології, що вивчає правосвідомість, принципи її формування і розвитку, причини її деформації. Основні проблеми правової психології: психологія правової соціалізації особистості; психологічні умови ефективності правових норм; асоціальні стереотипи поведінки; психологічні аспекти ефективної правотворчості.

Соціалізація особистості як процес і результат засвоєння людиною соціального досвіду, що здійснюється в процесі діяльності і спілкування. Основні стадії процесу соціалізації: дотрудова, трудова, післятрудова. Правова культура, правова соціалізація і правосвідомість. Основні ознаки правосвідомості. Соціальна справедливість як категорія морально-правової свідомості.

Правова соціалізація і правослухняна поведінка особистості. Психологічні умови дієвості правових норм: макросоціальні умови (рівень соціально – економічного розвитку суспільства, правова система і культура, соціальні інститути, ідеологія); мікросоціальні умови (найближче оточення людини у вигляді формальних і неформальних малих груп); особистісні умови суб'єкта, який реалізує право. Чинники, які впливають на дієвість правових норм.

ТЕМА 13. КРИМІНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Кримінальна психологія як галузь юридичної психології, що вивчає психологічний механізм правопорушень і психологію правопорушників, проблеми утворення, структури, функціонування і розпаду злочинних груп.

Поняття особистості злочинця і типологія злочинців. Злочинець як особа, що скоїла злочин і визнана винною в результаті судового розгляду. Типологія особистості злочинців: загальний тип злочинця; особистість злочинця певної категорії; особистість злочинця певного виду. Характеристика злочинців асоціального типу, антисоціального, корисливого категорії злочинців, насильницької, корисливо-насильницької категорії та злочинців «випадкового» типу.

Соціально-демографічна характеристика особистості злочинця. Соціальна установка як компонент злочинної спрямованості особистості. Особистісна установка на злочинну діяльність як складова, що обумовлює здійснення правопорушниками діянь, як правило, агресивного, насильницького спрямування.

ТЕМА 14. ПСИХОЛОГІЯ СЛІДЧИХ ДІЙ

Слідча дія як цілеспрямований процес збору і перевірки доказів, який здійснюється слідчим у певному порядку. Пізнавальна діяльність слідчого як основний компонент психологічної структури діяльності.

Огляд місця події як процес збирання інформації про наявну злочинну дію на місці її вчинення за допомогою активного сприйняття, аналізу та синтезу наявних предметів, об'єктів та явищ. Мета та особливості огляду місця події. Основні риси огляду місця події: невизначеність слідчої інформації; публічність слідчих дій; невідкладний характер; узгодженість дій оперативної групи; розподілення і переключення уваги слідчого; перенавантаження оперативної пам'яті слідчого; поєднання у діяльності слідчого пізнавального елемента. Способи приховування злочину: маскуванню; фальсифікація; інсценування.

Психологія обшуку і виїмки. Обшук як відшукування свідомо схованих предметів і документів, що мають доказове значення для розкриття злочину. Види обшуку: 1) за об'єктом пошуку: особистий обшук, обшук у приміщенні, обшук ділянок місцевості, обшук транспортних засобів; 2) за послідовністю: первинний та повторний обшук; 3) за способом організації: одноособовий та груповий обшук. Виїмка як вилучення у окремих громадян, а також підприємств, установ та організацій предметів і документів, які мають значення для кримінальної справи. Психологічні особливості виїмки.

Психологія впізнання. Впізнання як процес, при якому особа сприймає пред'явлені їй об'єкти, зіставляє, порівнює їх з уявними образами об'єктів, які сприймалися нею раніше і на основі цього приходять до висновку про їх тотожність, схожість чи відмінність. Стадії з позиції змісту впізнання: підготовча і основна.

Психологія слідчого експерименту. Слідчий експеримент як самостійна слідча дія, що проводиться з метою перевірки фактичної можливості здійснення якої-небудь події, дії чи явища за певних обставин і при відомих умовах. Позитивні та негативні результати слідчого експерименту.

Психологія перевірки показів на місці. Порівняльна характеристика психологічних особливостей різних слідчих дій.

Судово-психологічна експертиза як один із засобів встановлення істини у судочинстві, джерело доказів. Предмет судово-психологічної експертизи, її види та особливості підготовки і проведення.

ТЕМА 15. ПСИХОЛОГІЯ СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Психологічна характеристика судової діяльності при розгляді кримінальних справ як розділ юридичної психології, що досліджує закономірності, пов'язані з психічною діяльністю всіх осіб, що беруть участь у розгляді справи, а також виховний вплив судового процесу і вироку на підсудного та інших осіб, роль суспільної думки та її вплив на суддів. Загальна структура пізнавальної діяльності суду. Структура конструктивної діяльності суду. Психологічні засоби ефективного впливу на підсудного. Особливості виховної діяльності суду.

Психологія судді. Психологічні риси судді: цілеспрямованість, організаторські здібності, наполегливість, високий рівень самоорганізованості, критичне ставлення до результатів попереднього розслідування, вміння управляти своєю і чужою емоційною сферою.

Психологічні особливості судового допиту. Види допиту: основний: шаховий, перехресний, звичайний; додатковий; повторний. Тактичні прийоми судового допиту: зіставлення, деталізація, уточнення, контроль, нагадування, наочність. Особливості допиту підсудного, потерпілих і свідків. Причини наявності протиріч між показами на попередньому розслідуванні та у суді.

Психологія судових суперечок та винесення вироку. Загальна процедура ухвалення рішення (винесення вироку).

ТЕМА 16. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОПИТУ

Психологія формування показів. Психологічний захист індивіда як спосіб стабілізації особистості в критичних умовах конфлікту, пов'язаний з усуненням чи послабленням почуття тривожності шляхом знецінення предмета конфлікту. Підготовка допиту. Вимоги до питань. Види питань: основні, додаткові, уточнюючі, нагадуючи, контрольні, викриваючі. Послідовність питань під час допиту. Види допиту.

Психологія допиту потерпілого. Найхарактерніші помилки показів потерпілого. Психологія допиту підозрюваного і звинуваченого. Тактичні і психологічні прийоми допиту підозрюваного на різних стадіях допиту. Найбільш розповсюджені докази поведінки злочинця. Психологія допиту свідків. Прямі та непрямі покази свідків. Чинники, що впливають на покази свідків. Мотиви обманних показів свідка: родинні обов'язки, неправдиво зрозуміле почуття дружби; особиста зацікавленість свідка; почуття співчуття до звинуваченого чи потерпілого; погрози з боку зацікавлених осіб та ін.. Психологічні особливості допиту неповнолітніх. Психологія очної ставки. Причини суперечностей у показах осіб, викликаних на очну ставку.

ТЕМА 17. ВИПРАВНА (ПЕНІТЕНЦІАРНА) ПСИХОЛОГІЯ

Виправна (пенітенціарна) психологія як галузь юридичної психології, що вивчає умови і особливості виправлення та перевиховання правопорушників, переважно у виправно-трудовах закладах. Особливості виправної психології.

Психологія засудженого, завдання і умови ресоціалізації. Психічні стани засудженого. Покарання як негативна соціальна санкція, що виникає як наслідок допущеного індивідом правового порушення і полягає в обмеженні його можливостей чи пониженні його соціального статусу. Каяття як щирий самоосуд винного своєї вини, своєї причетності до здійсненого зла, готовність нести покарання, глибокий самоосуд особистістю своєї асоціальної поведінки. Особливості дотримання режиму засудженими, що забезпечуються через охорону і нагляд за ними, використання заходів заохочення і стягнення, застосування у суворо визначених випадках заходів безпеки.

Психологічні аспекти організації життєдіяльності засуджених. Характерні сторони тюремної поведінки. Психологічні періоди життєдіяльності засуджених у виправно-трудовах закладах.

Методи вивчення особистості засудженого і психологічного впливу на нього в процесі перевиховання: метод вивчення матеріалів особової справи; метод спостереження; діагностуюча бесіда; аналіз даних медичного обстеження; аналіз результатів виховного впливу; діагностика особистісних змін.

ТЕМА 18. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ

Предмет і завдання виправної психології. Створення умов формування соціально адаптованої поведінки особистості як основне завдання виправних закладів. Періоди адаптації засудженого: 1) первинна адаптація (триває 2-4 міс.); 2) період, пов'язаний з певною переорієнтацією ув'язненого; 3) поява мети в житті і вироблення шляхів її досягнення; 4) очікування скорого звільнення.

Врахування психологічних особливостей особистості при визначенні і відбуванні покарання. Психологія особистості, яка відбуває покарання у місцях позбавлення волі. Психологічні основи ресоціалізуючої діяльності. Соціальна реадaptaція звільненого.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин																
	усього	Денна форма					усього	Заочна форма									
		у тому числі						у тому числі									
1	2	л	с/п	лаб	інд	с.р.	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Предмет і завдання психології (загальної і професійної)	2	2	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Методологічні основи і методи психології	2	2	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Актуальні проблеми навчальної дисципліни «Психологія (загальна і професійна)»	8	-	4	-	-	4	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Тема 4. Соціально-психологічні основи психології	4	4	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Психологія ділового спілкування	8	-	2	-	-	6	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Тема 6. Соціально-психологічні основи в юридичній діяльності	2	2	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 7. Мистецтво вирішення конфліктів як невід'ємна складова професіоналізму юриста	7	-	2	-	-	5	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Тема 8. Психологія особистості	2	2	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Загально-психологічні основи психології	2	2	-	-	-	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 10. Емоції і почуття в юридичній діяльності	7	-	2	-	-	5	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Тема 11. Психологія юридичної праці	6	-	-	-	-	6	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7

Тема 12. Правова психологія	6	-	-	-	-	6	7	-	-	-	-	7
Тема 13. Кримінальна психологія	6	-	-	-	-	6	7	-	-	-	-	7
Тема 14. Психологія слідчих дій	7	-	2	-	-	5	7	-	-	-	-	7
Тема 15. Психологія судової діяльності	8	-	2	-	-	6	7	-	-	-	-	7
Тема 16. Психологічні основи допиту	7	-	2	-	-	5	7	-	-	-	-	7
Тема 17. Виправна (пенітенціарна) психологія	2	2	-	-	-	-	7	-	-	-	-	7
Тема 18.. Психологічні основи ресоціалізації засуджених	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього годин:	90	16	18	-	-	56	90	10	2	-	-	78

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські) заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 5.2.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 5.2.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3. Завдання для самостійної роботи студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів денної форми навчання включає завдання до кожної теми та індивідуальні завдання. Самостійна робота студентів заочної форми навчання передбачена навчальним планом у формі виконання домашньої контрольної роботи.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.4. Тематика індивідуальних завдань та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 5.2.5 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.5. Індивідуальні завдання виконуються в межах часу, визначеного для самостійної роботи студентів, та оцінюються частиною визначених в розділі 6 цієї програми кількості балів, виділених для самостійної роботи.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;

- повідомлення про виконання індивідуальних завдань.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;

2) усне або письмове (у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;

3) виконання поточних контрольних робіт у формі тестування.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі заліку.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарахування студентам балів за результатами навчання здійснюється за схемою, наведеною на рис.

6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій, семінарських занять, самостійної роботи студентів та виконання індивідуальних завдань визначаються в навчально-методичних матеріалах з цієї дисципліни.

7. Рекомендовані джерела

7.1. Основні джерела

1. Андросюк В.Г. Юридична психологія: підручник для студ. юрид. вищ. навч. закладів / Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Кондратьєв Л.Ю., К.: Центр навчальної літератури, 2009, 360 с.
2. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В., Харьков: «Консум», 2019, 360 с.
3. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посіб., Львів: «Новий Світ-2010», К.: «Каравела»; 2012, 376 с.
4. Бочелюк В.Й. Юридична психологія. К.: Центр навч. літ-ри, 2019. 250 с.
5. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник, К.: «Центр учбової літератури», 2017, 968 с.
6. Васянович Г.П. Основи психології: навч. пос.. К.: Педагогічна думка, 2012. 114 с.
7. Гуменюк О.Г. Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів внз, К.: КНТ, 2012, 586 с.
8. Дуткевич Т.В. Загальна психологія: конспекти лекцій: навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2018. 162 с.
9. Загальна психологія / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін.. К.: Каравела, 2019. 464 с.
10. Кацавець Р.С. Юридична психологія: навч.пос. К.: Алерта, 2023. 256 с.
11. Колобич О.В. Загальна психологія: навч.-метод. посіб.. Львів: Растр-7, 2018. 172 с.
12. Коновалова В.О. Юридична психологія: підручник / В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько, К.: Знання, 2018, 340 с.
13. Корольчук М.С. Психологія: схеми, опорні конспекти, методики: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Корольчук М.С., Крайнюк В.М., Марченко В.М., К.: Ельга Ніка-ентр, 2018, 318 с.
14. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посіб. / С. Д. Максименко, В. О. Соловієнко. Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ : МАУП, 2000. 256 с.
15. Мітіна С.В. Психологія особистості : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Ліра-К, 2020. 273 с.
16. Методичні рекомендації з курсу «Юридична психологія» / укладачі: Л.П. Журавльова, Т.Ю. Кулаковський та ін.. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2019. 57 с.
17. Москалець В.П. Психологія особистості: навч. посіб. Київ : Сварог, 2019. 262 с.
18. Москалець В.П. Загальна психологія: підручник. К.: Ліра – К, 2020. 564 с.
19. Мухіна Г.В. Юридична психологія: навч.-метод. посібник. К.: ВД «Декор», 2019.236 с.
20. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Либідь, 2018. 306 с.
21. Олексик Х.М. Юридична психологія: підручник / Х.М. Олексик, О.М. Максименко, Ужгород, 2012, 134 с.
22. Психологія: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. Ю.Л. Трофімова, К.: Либідь, 2011, 386 с.
23. Психологічна енциклопедія. Від А до Я / упоряд. Степанов О.М. Київ : Академвидав, 2016. 424 с.
24. Юридична психологія: навч.-метод. пос. / Укл. С.І. Ніколаєнко, С.О. Ніколаєнко. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. 240 с.

7.2. Допоміжні джерела

1. Анцупов А.Я. Конфликтология: учебник / А.Я. Анцупов А.И. Шипилов. К., 2017. 453 с.
2. Берн Е. Ігри, у які грають люди. Харків, 2021. 249 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: підручник. К.: Либідь, 2018. 848 с.
4. Бэррон Р. Агрессия / Р. Бэррон, Д. Ричардсон. СПб.: Изд-во «Питер», 2009. 453 с.
5. Дуткевич Т.В. Загальна психологія: конспекти лекцій: навч. посіб. Кам.-Подільський,

2012. 96 с.

6. Жуков С.М. Історія психології: навч. посіб. / С.М.Жуков, Т.В. Жукова. К.: Центр навчальної літератури, 2016. 224 с.
7. Ебрагім З. Син терориста. Історія вибору. Харків, 2020. 243 с.
8. Карнегі Д. Як здобувати друзів і впливати на людей / Пер. з англ. Н. І. Іванченко. К.: Видавнича група КМ-БУКС, 2019. 256 с.
9. Максименко С.Д. Общая психология: учебник. К.: «Ваклер», 2018. 220 с.
10. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: підручник. К.: Либідь, 2018. 306 с.
11. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: посіб.. К.: Академвидав, 2015. 446 с.
12. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія професійної комунікації: навч. посіб. Чернівці: Книги ХХІ ст, 2012. 528 с.
13. Пірен М.І. Основи конфліктології: навч. посіб. К., 2017. 278 с.
14. Психология террористов и серийных убийц: хрестоматия. Мн.: Харвест, 2009. 400 с.
15. Сухарев В.А. Психология интеллекта: учеб. пособ.. Донецк: Сталкер, 2005. 340 с.
16. Хміль Ф.І. Ділове спілкування: навч. посіб. К.: Академвидав, 2018. 278 с.
17. Чмут Т.К. Культура спілкування: навч. посіб. Хмельницький: ХІРУП, 1999. 358 с.
18. Шапарь В.Б. Современный курс практической психологии или Как добиваться успеха: популярное издание. Харьков.: Клуб семейного досуга, 2011. 414с.
19. Щёкин Г.В. Как читать людей по их внешнему облику К.: Украина, 2013. 239 с.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. libfree.com/174602857-psihologiyazagalna_psihologiya__maksimenko_sd_.
2. libfree.com/109995647-psihologiyazagalna_psihologiya__sergyeyenkova_op.
3. www.cul.com.ua/preview/Zagalna_Psihologia-Variy.pdf
4. www.info-library.com.ua/books-book-113.
5. www.cul.com.ua/preview/Zagalna_Psihologia-Variy.pd